

Topmejsen, *Parus cristatus* L., i Danmark.

Indvandring og Udbredelse.

Af POUL JESPERSEN.

With a summary in English.

(Dansk zootopografisk Undersøgelse vedrørende Fugle. Beretning Nr. 13).

Da Topmejsen er en af de Fugle, der i ret ny Tid har slaaet sig ned som Ynglefugl her i Danmark og bredt sig over store Dele af Landet, er det af Interesse at klarlægge Hovedtrækkene i dens Indvandring og Udbredelse. Nærværende Arbejde skal søge at give en Fremstilling af disse Forhold. Medens det er gørligt saa nogenlunde at tidsbestemme Fuglens første Optræden som Ynglefugl og at give et Billede af dens Udbredelse i vore Dage, ved man endnu ikke med Sikkerhed, om der inden for vort Lands Grænser yngler en enkelt eller muligvis to Racers af Topmejsen. Det er imidlertid sandsynligt, at i hvert Fald langt Flertallet af de danske Ynglefugle tilhører Racen *Parus cristatus mitratus* Brehm, der er indvandret sydfra op gennem Jylland. Om et enkelt Ynglepar, der er truffet paa Sjælland, derimod er kommet over fra Sverige og derfor har tilhørt Nominatformen *P. cristatus cristatus* L. lader sig ikke afgøre.

I. Racer og geografisk Udbredelse.

Nedenfor gives en kort Oversigt over de forannævnte to Racers Udbredelse.

Parus cristatus cristatus L. Den typiske Form er udbredt i Sverige fra Skaane til de sydligere Dele af Lapmarken, i Norge, Finland, de baltiske Stater, Polen, Østpreussen samt Mellem- og Nordrusland til ca. 64° N. Br.

Parus cristatus mitratus Brehm forekommer i hele Tyskland, undtagen Østpreussen, samt i Tjekoslovakiet, Østrig, Danmark og Holland-Belgien.

Det vil saaledes ses, at Danmark ligger paa Grænsen mellem de to Racers Udbredelse, men at det hidtil kun er paavist med Sikkerhed, at *P. c. mitratus* er ynglende her i Landet.

Der er yderligere opstillet andre europæiske Racer af Topmejsen, som imidlertid er uden Interesse i denne Forbindelse.

II. Indvandring i Danmark.

Før Topmejsen blev konstateret som Ynglefugl, har den sikkert været en meget sjælden Gæst her i Landet¹). Allerede hos PONTOPPIDAN: Danske Atlas (1763) opføres den ganske vist som dansk Fugl, men det er tvivlsomt, om det er berettiget (jvf. SCHIØLER: Danmarks Fugle I, p. 52). Den nævnes saaledes hverken af TEILMANN (1823), af FR. FABER (1824) eller af KJÆRBØLLING (1852) som kendt fra Danmark. I KJÆRBØLLING: Skandinaviens Fugle (1875—77) angives det derimod, at 4 Stkr. er set ved Roskilde Kro i April 1849 og 1 Stk. skudt ved Margaard pr. Odense i Oktober 1868. Før 1890 synes der ikke at foreligge andre Oplysninger om Artens Forekomst her i Landet; den omtales saaledes ikke i de forskellige Lokal-faunaer, der fremkom i Slutningen af forrige Aarhundrede, men iflg. COLLIN's 3die Supplement til KJÆRBØLLING: Skand. Fugle (1895) skal 1 Stk. være skudt 30. Okt. 1890 ved Kolding og 3 Stkr. være set 1. Nov. 1893 i Zoologisk Have i København. I samme Publikation oplyses det endvidere, at Topmejsen den 16. og 30. Juli 1895 blev set flokkevis i Silkeborg Vester-skov, og da et nedlagt Ekspl. viste sig at være en ung Fugl, har vi deri det første nogenlunde sikre Bevis for, at Topmejsen har ynglet inden for vort Lands Grænses²). Tidspunktet for Topmejsens første Optræden som Ynglefugl her i Danmark kan derfor sættes til 90'erne i forrige Aarhundrede, og det maa anses for givet, at den er indvandret sydfra, idet den fra Tyskland er trængt op i Jylland, hvor den efterhaanden har bredt sig saa stærkt, at den nu er den almindeligste Mejseart i adskillige, særlig vestjydske Egne.

1) Da det væsentlig har drejet sig om Fugle, der er set i Vinterhalvaaret, ligger det nær at antage, at det har været den skandinaviske Nominatform, selv om denne almindeligvis er udpræget Standfugl.

2) I et Brev fra kgl. Skovfoged J. D. CHRISTIANSEN til Arkitekt A. HAGERUP, dateret $\frac{1}{8}$ 1896, skrives flg.: „Af Sjældenheder for sidste Aar kan nævnes, at jeg d. $\frac{16}{7}$ traf her i Skoven en Flok paa en 10 Stk. *Parus cristatus*. Jeg skød 1, en Unge, saa det er jo sandsynlig, at de har ynglet her i Nærheden. De opholdt sig her i nogen Tid. I Vinter har jeg ikke set noget til dem.“

Naar Topmejsen ret pludselig er indvandret her i Landet og har bredt sig i Løbet af forholdsvis kort Tid, er den mest nærliggende Forklaring den, at Indvandringen staar i Forbindelse med de udstrakte Plantager af Fyr og Gran, der er vokset op i store Dele af Jylland i Slutningen af forrige Aarhundrede.

III. Samlet Oversigt over Udbredelse og Forekomst i Danmark.

Efter den foreliggende Litteratur er Topmejsen saaledes truffet første Gang som ynglende i Jylland, i Silkeborg-Eggen, i sidste Aarti af forrige Aarhundrede. Det er ikke muligt i Enkeltheder at følge Indvandringen og den paafølgende Udbredelse, men det fremgaar ret tydeligt, at Topmejsen først har vist sig i Naaletræsplantagerne i Vest- og Midtjylland for derpaa efterhaanden at brede sig mere og mere i de østligere Egne af Jylland. Udbredelsen synes navnlig at have taget Fart i de sidste 20—30 Aar. Endnu i 1906 karakteriseredes Topmejsen som „faatallig ynglende i Jylland, bredende sig i Naaleskovene“ (D. O. F. T., 1)¹⁾, medens dens Forekomst i 1918 beskrives saaledes: „nu vidt udbredt over Vest- og Midtjylland“ (V. M. N. F., 71), i 1923: „nu en meget udbredt Ynglefugl i Jylland“ (D. O. F. T., 18) og i 1936: „den almindeligste Mejsje i de vestjyske Plantager“ (D. O. F. T., 30).

Som et Forsøg paa at demonstrere Topmejsens Udbredelse her i Landet er i Fig. 1 afsat 4 Kort, der viser Lokaliteter, hvor Topmejsen er iagttaget i Tiaaret 1890—99, før 1910, før 1920 og før 1930. Det siger sig selv, at det Materiale, der har staaet til Raadighed for en saadan Sammenstilling i sig selv er meget spinkelt, idet Oplysningerne sandsynligvis ofte er præget af en vis Tilfældighed, men de 4 Kort synes dog tydeligt at vise, hvorledes Arten efterhaanden har spredt sig mere

¹⁾ I det følgende er anvendt disse Forkortelser:

D. F.: „Danske Fugle“ ved P. SKOVGAARD, Viborg.

D. O. F. T.: Dansk ornithologisk Forenings Tidsskrift.

F. F.: „Flora og Fauna“.

V. M. N. F.: Videnskabelige Meddelelser fra Naturhistorisk Forening.

Z. M.: Zoologisk Museum, København.

De ved Forkortelserne anførte Tal refererer til Tidsskriftets Bind eller Aargang.

og mere med de sydlige og centrale Egne af Jylland som Udgangspunkt.

Til Belysning af Topmejsens Udbredelse i Jylland skal

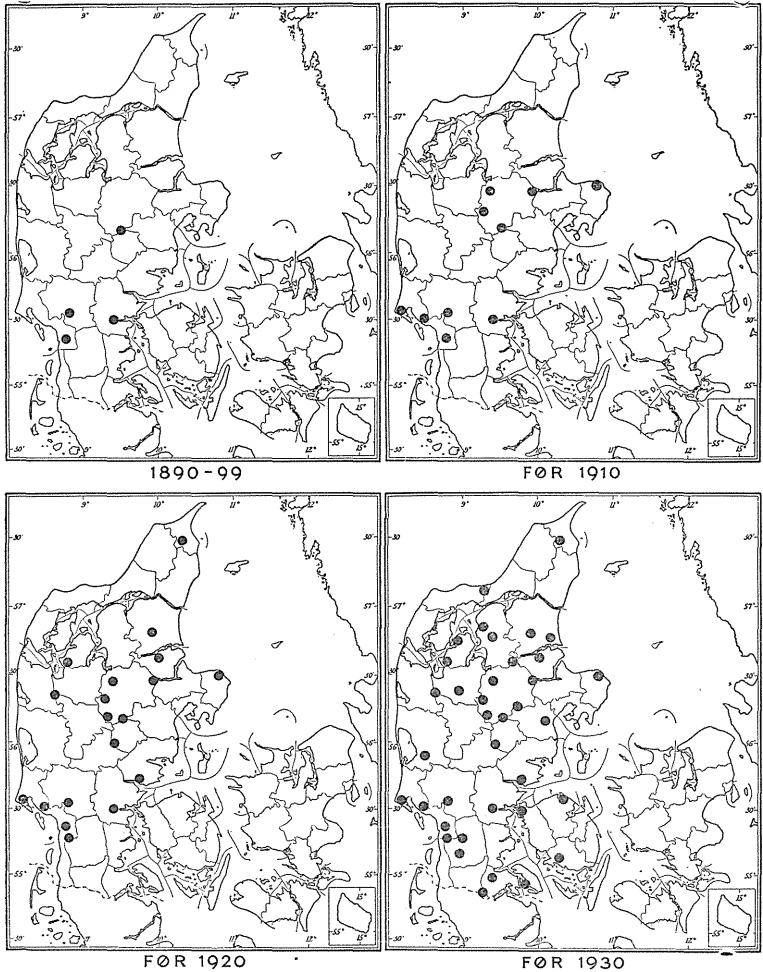

Fig. 1. Lokalteter for iagttagne Topmejsjer i Danmark i Tiaaret 1890—99, før 1910, før 1920 og før 1930.

yderligere anføres enkelte Data. Fra Silkeborg-Eggen, hvor den som anført formentlig ynglede 1895, angives det, at den i 1907 skal være ret almindelig, og i Sommeren 1913 karakteriseres den som almindelig i Ry Nørreskov. Af andre Oplys-

ninger, der kan give et Fingerpeg om Artens Fremtrængen, kan anføres, at den første Gang er iagttaget ved Ribe 1896, ved Bramminge 1898, paa Djursland (Gerrild) 1903, i Viborg-Eggen 1905 og i Randers-Eggen ca. 1909. Det er derimod paa et ret sent Tidspunkt, at Topmejsen er truffet Nord for Limfjorden. Den første Iagttagelse i Vendsyssel er saaledes 1919, i Hanherred 1921 og i det egentlige Thy har den muligvis først vist sig efter 1930.

Fra Jylland har Topmejsen senere bredt sig til Fyn, hvor den første Gang er konstateret som ynglende i 1926, endda paa 3 forskellige Steder, nemlig Hindsgavl ved Middelfart, Svanninge Bakker ved Faaborg og Egebjerggaard (Einsidelsborg) paa Nordfyn. I de allersidste Aar er der paavist flere andre Ynglesteder, alle i vestlige og nordlige Egne af Fyn.

I den østlige Del af Danmark vides Topmejsen kun at være truffet ynglende én Gang, idet det angives, at den i Sommeren 1939 yngede ved Humlebæk, men den skal iøvrigt i de senere Aar være set og hørt et Par andre Steder paa Sjælland.

Om Udbredelsen her i Landet i Øjeblikket kan der fremsættes følgende mere almindelige Bemærkninger.

Topmejsen findes i vore Dage ynglende i de fleste Egne af Jylland samt mere spredt i de nordlige og vestlige Dele af Fyn, men mangler i de øvrige Egne af Landet. Som en Fugl, der i udpræget Grad er knyttet til Naaleskov, er Topmejsens Udbredelse ret afhængig af, hvor saadan findes. Den er saaledes især almindelig i Vest- og Midtjylland, hvor vi har de udstrakte Naaletræsplantager, og forekommer mere sporadisk i de østligste Dele af Jylland, afhængig af hvor denne Vegetationstype findes. Langs Østkysten af Jylland træffes den saaledes kun sparsomt eller mangler ganske paa ret store Strækninger og da utvivlsomt saadanne, hvor større Naaletræsplantninger savnes. Af saadanne Omraader kan nævnes Als, Strækningen Aabenraa—Haderslev—Kolding samt Egnene omkring Horsens og Aarhus, men det er muligvis kun et Tidsspørgsmaal, hvornaar den slaar sig ned i Naaletræspartier i de derværende Skove. Dens ret sene Opræden i de vestlige og nordlige Egne af Fyn tyder paa, at det er Fugle fra Jylland, der er i Færd med at brede sig i østlig Retning over denne Landsdel.

Paa det vedføjede Kort er ved forskellige Signaturer afsat Lokalteter, hvor Topmejsen er truffet ynglende eller formodes at yngle. I adskillige Egne har det ikke været muligt at afsætte alle de Ynglesteder, der er kommet Meddelelse om, og

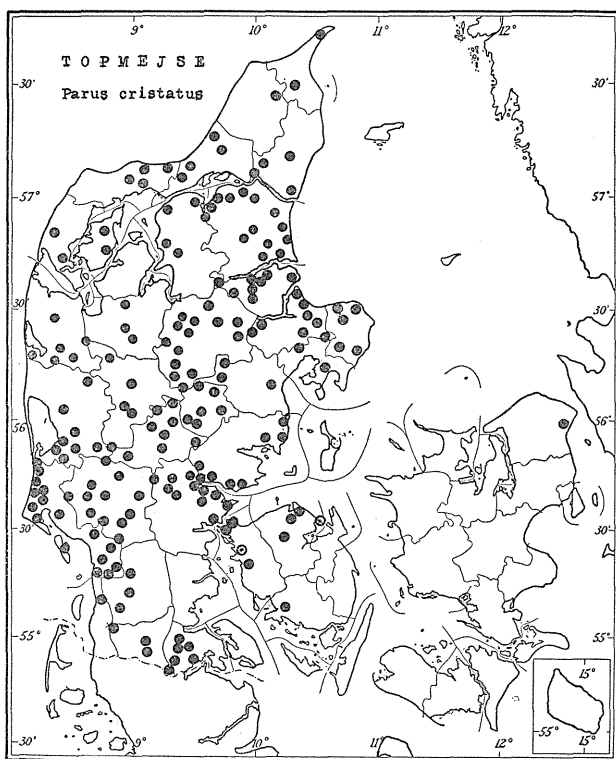

Fig. 2. Ynglesteder for Topmejsen, *Parus cristatus* L.
 ● Ynglesteder. ○ formodentlig ynglende (paa Fyn).

Antallet af Prikker i de forskellige Omraader maa ikke opfattes som et direkte Udtryk for Artens mere eller mindre hyppige Forekomst; thi de indkomne Oplysninger er meget forskelligartede med Hensyn til Detailler. Kortet tilsigter da ogsaa kun i grove Træk at give et Billede af Artens Udbredelse i Nutiden.

IV. Oplysninger om Forekomst i de forskellige Egne af Landet.

Nedenstaaende Materiale af Oplysninger om Topmejsens Forekomst er ordnet efter den Distriktsinddeling, der sædvanligvis benyttes ved Dansk zootopografisk Undersøgelses Arbejder (jvf. D. O. F. T., 31, p. 80). Det omfatter dels Litteraturstudier, dels Oplysninger fra en Række fugleinteresserede Mennesker spredt over Landet, og jeg bringer herved enhver af de mange Bidragydere min bedste Tak for velvillig Assistance.

Af Pladshensyn gives der ikke nogen samlet Liste over Medarbejderne, ligesom der kun er opført Adresse for de relativt faa Bidragydere, der ikke er Medlemmer af D. O. F.; for de øvrige maa henvises til Foreningens Medlemsfortegnelse. For yderligere at spare Plads er Oplysningerne oftest gengivet i stærkt sammentrængt Form, særlig naar der fra samme Egn foreligger Meddelelser fra flere Sider. I Almindelighed er der kun opført Oplysninger om Ynglesteder eller Lokaliteter, hvor det maa formodes, at Arten yngler; men særlig i Egne, hvorfra der ikke foreligger Meddelelser om Ynglen, er medtaget Data for iagttagne Fugle. Naar der ved Iagttagelserne ikke er anført Aarstal, stammer disse fra de senere Aar.

- Distrikt 1.** (Skagen—Frederikshavn). Yngler i Skagens Klitplantage, dels i døde, knækkede Elle- og Birkestammer, dels paa Jorden i Huller under Stubbe (Overklitfoged A. HEILMANN). — Hjørring- og Frederikshavn-Eggen: Iagttaget faa Gange flokkevis i Granplantager; ♂ Tolne 22. X. 1919 (D. F. I, ca. 1924). — Tolne. Endnu sjældent som Ynglefugl; Redefund i Tolne Skov Juni 1942 (Skovrider B. STEENSTRUP).
2. (Hjørring—Brønderslev). Sommeren 1942 iagttaget gamle Fugle i Slotved Skov ved Sindal (Skovrider B. STEENSTRUP).
 4. (Sydøstl. Vendsyssel). Flauenskjold. Her i Østvendsyssel en meget sjældent Fugl, findes næppe som ynglende (JACOB LARSEN, St. Endelt). — I Hammer Bakker og Hvorup Plantage sikkert jævnt udbredt (Skibsingeniør A. RAFN). — Maa karakteriseres som alm. i Plantagerne omkring Hals, ligeledes i Dronninglund Storskov (Sygehuslæge CHR. SCHELDE).
 5. (Sydvestl. Vendsyssel). I Aarene 1936—42 talrig i Blokhushus Plantage (Dr. FINN SALOMONSEN). — Yngler i Plantager i Vildmosens Vestside (Lærer M. LARSEN). — Tranum Plantage ynglende (Skovfoged-assistent N. H. JENSEN). — Hørt i Tingskoven, 40 km fra Nr. Sundby (Skibsingeniør A. RAFN).

6. (Nordl. Thy og V. Hanherred). I 1921 paavist første Gang ved Svinkløv, 1923 formentlig ynglende (D. O. F. T., 18), 1926 ret alm. Ynglefugl (do., 24) og 1942 talrig overalt i den tættere Del af Svinløv Plantage (Skibsingeniør RAFN). — Ses næsten overalt i de store Naaletræsplantager langs Jammerbugten; Redefund $\frac{8}{5}$ 40: 4 Æg, $\frac{17}{5}$ 42: 6 Æg (ROB. LINDSTRØM, Fjerritslev). — I Plantager ved Vejlerne ret alm. Ynglefugl (D. O. F. T., 33, 1939).
7. (Sydl. Thy). Hvidbjerg Plantage, iagttaget $\frac{80}{5}$ 36 (D. O. F. T., 30). — „Topmejsen saa jeg aldrig, da jeg for godt en halv Snes Aar siden var i Thy, men den er nu almindeligt ynglende i vistnok alle Plantagerne“ (Klitplantør K. RAVN, Hvidbjerg, 1942). — Ses af og til, ogsaa om Sommeren, i Dover Plantage (Lærer E. FOGED, Boddum); i de sidste Aar talrig (ANKER JOHANSEN, Ydby, 1943).
8. (Mors). Truffet i Maj-Juni i Legind Bjerge (Skovfogedassistent N. H. JENSEN). — Set en ganske ung Fugl medio Juni 1942 (Konservator K. V. STAUSHOLM, Tøving).
9. (Salling). Lem $\frac{4}{10}$ 17 et Stk. (Z. M.). — Glyngøre $\frac{12}{3}$ 25 (cand. theol. HALFDAN LANGE).
10. (V. Himmerland). Trend Skov $\frac{29}{5}$ 1920 1 Stk. (Z. M.). — Ved Løgstør 3-4 Stkr. $\frac{28}{6}$ 32 (Maleren JOHANNES LARSEN). — I Naaletræsplantager omkring Sebbersund ret alm., har bredt sig talmæssigt gennem de senere Aar (Skibsingeniør RAFN). — Antagelig ynglende i Lerkenfeldt Plantage (Læge J. TRAUSTEDT). — Farsø. Alm. paa Egnen, sikkert ogsaa ynglende (Apoteker V. JÜHNE). — Ret almindelig ynglende i Lovns-Alstrup Sogne ved Hvalpsund. Bredt sig i Løbet af de sidste 12 Aar (Sognepræst A. SCHAT KIELBERG, Lovns).
11. (Ø. Himmerland). Iagttaget og formentlig ynglende: Bejsebakken ved Aalborg, Lundby Krat, St. Restrup og i Smaaplantager omkring og Syd for Nibe (Skibsingeniør A. RAFN). — Roldskov-Komplekset. 1913: „Topmejsen ser jeg nu næsten daglig“ (D. O. F. T., 8), 1917: „Breder sig i Skoven ved Skørping“ (do., 11). — I Tofte Skov og Høstemark Skov ikke sjælden som Ynglefugl; træffes yderligere i forskellige Plantager paa Egnen, f. Eks. Ravnborg Skovdistrikt, Storheden Plantage ved Korup m. fl. (KARL O. PEDERSEN). — Hadsund-Egnen. 1922: Breder sig stærkt i de senere Aar, Redefund i Skoven ved Hadsund 1921 (D. O. F. T., 17); 1927: I de senere Aar ret talrig (do., 21); 1929: Yngler, breder sig, Redefund Nord for Hurup (do., 27).
- 13a. (Syd for Randers Fjord). Lundbjerg Plantage Redefund 1931, 33 og 35, Bendixkjær Skov pr. Vivild 1934, 40 og 41. Set daglig i Udbyhøj Syd i Juli 1931. Yderligere truffet paa forskellige Aarstider i Løvenholm Skov, Fjeld Skov og Bollegaard Plantage pr. Vivild (cand. pharm. A. STEINBACH).
- 13b. (Randers—Mariager). Hov Skov og Skove ved Mariager. Første Redefund 1919 (D. O. F. T., 17); 1929: Yngler hvert Aar (do., 27); 1941: Flere beboede Redekasser (STEINBACH). — Onsild Krat. Rede med Unger fundet først i Tyverne, Rede i Mejsekasse $\frac{14}{6}$ 42: 5 Æg (Gartner A. JACOBSEN). — Randers-Egnen. 1909: Har holdt sit Indtog i Randers-

- egnen (D. O. F. T., 4). 1918: „Tilfældig Gæst“ (M. KLINGE: „Randers Fjords Naturhistorie“). „Da jeg i 1924 kom til Randers fandt jeg den ikke nogen Steder; første Gang ynglende 1927. I Begyndelsen af Trediverne begyndte den at blive mere almindelig, og nu findes den i næsten alle Plantager og Blandingssskove og maa siges her paa Egnen at være ret almindelig uden dog at være særlig talrig.“ (STEINBACH). Truffet paa forskellige Aarstider og formentlig ynglende: Skrodstrup Skov, Kjellerup Skov, Faarup Plantage, Plantager Nord for Spentrup, Falslev Plantage og Sødringholm Skov (STEINBACH).
14. (Viborg). Første Gang set i Stendalsgaard Plantage i Sommeren 1905, Redefund 1907 (D. O. F. T., 8). — „Arten er ifærd med at brede sig i Skovene“ (V. M. N. F., 1907). — Viborg Hedeplantage ynglende 1913 (D. O. F. T., 8). — Undalslund Plantage Redefund (6 Æg) $20/4$ 15 (Snedkermester F. V. STRANGE, Horsens). — Viborg-Egnen. 1920: Nu alm Yngleflugt (D. F., I); ca. 1927: Spredt over hele Egnen (D. F., II). Bølling Sø. Første Gang set paa Egnen 1912, muligt ynglende 1923 og i 1930 alm. ynglende (D. O. F. T., 24). — Ynglende Funder 1925 (HANS PEDERSEN: „Jyllandsrejse 1925“). — Yderligere Ynglesteder: Bigum Skov (Gartner A. JACOBSEN), Fladbro, Fussingø og Langaa (cand. pharm. A. STEINBACH) samt Hørbylund Krat og Stenholt Skov (Inkassator CARLO F. JENSEN).
15. (Holstebro—Skive). Holstebro, en ægbærende Hun $6/4$ 18 (V. M. N. F., 71). — Feldborg Skovdistrikt, set i Juni 1924 (D. O. F. T., 19), Redefund 1928 (Z. M.), 1942: talrig (Fabrikant J. CHR. HARBOE). — Flynder Sø Aug. 1942 (HALFDAN LANGE).
16. (Vest for Struer—Holstebro). Ret alm. i Plantager omkring Nissum Fjord i Okt. 1935 (D. O. F. T., 29). — Hørt $31/5$ 36 i Plantage ved Madum (Fabrikant J. CHR. HARBOE). — Ynglesteder: Uifborg, Straasø, Husby og Klosterhede Plantage (Skovfogedassistent N. H. JENSEN).
17. (Ringkøbing). Ynglesteder: Dejbjerg Plantage (N. H. JENSEN); Tarm, Lønborg, Brosbøl, Styg, Sdr. Vium, Søndergren og Paabøl Plantage (Inkassator CARLO F. JENSEN) samt Timring Plantage (Konservator STAUSHOLM, Tøving). — Ringkøbing-Egnen: Overalt i Plantager (Købmand ALBERT PALM). — Tarm, Redefund 1924 (Z. M.). — Haarkær Plantage ynglende 1939 (HALFDAN LANGE).
18. (Herning). I Herning og Omegn „langt den almindeligste Meise ynglende“ (D. O. F. T., 26, 1932). Ynglesteder: Aulum og Høgildgaard Plantage (Konservator C. M. POULSEN); sidstnævnte Sted alm. (Konservator LEO NOVVRUP; L. J. LARSEN, Fjølstervang).
19. (Brande—Give). Gludsted og Nørlund Plantage faatalligt ynglende 1935 (N. H. JENSEN). Ynglesteder: Nedergaard Skov, ved Rørbæk Sø og i Hastrup Plantage (CARLO F. JENSEN); ved Give (Konservator C. M. POULSEN); Sdr. Omme Plantage (HALFDAN LANGE). — Tørring: Sjælden paa Egnen, Rede fundet 1 Gang (NIELS SØNDERGAARD, Borris).
20. (Syd for Silkeborg). Silkeborg Vesterskov, $16/7$ 1895 4 Stkr., hvoraf 1 ung Flugt. $30/7$ s. A. en Flok paa ca. 20 Stkr. (COLLINS 3die Suppl.

- til KJÆRBØLLING: „Skandinaviens Fugle“). — 1907: „skal være ret almindelig“ ved Silkeborg (afd. Professor O. G. PETERSENS efterladte Notitser)¹⁾. — I Silkeborgskovene skal den ca. 1909 ingenlunde være ualmindelig (D. O. F. T., 4) og ca. 1911 „ret almindelig“ (do., 6). — Ry Nørreskov, alm. i Sommeren 1913 (do., 8). — Velling Skov sparsomt ynglende 1920, ligesaa Palsgaard Skov, Redefund 1917 (D. F., I). — „I Tiden 1920—42, hvor jeg har fulgt dens Udbredelse paa Silkeborg-Egnen, er Antallet omtrent fordoblet, dog synes det, som om Tilvæksten er standset omkring 1935—36. Tidligste og seneste Redefund henholdsvis $\frac{29}{4}$ 26 og $\frac{30}{6}$ 27“ (Konservator C. M. POULSEN). — Plantage ved Mossø nogle Stkr. $\frac{26}{5}$ 30 (Dr. FINN SALOMONSEN). — Kongso Plantage ynglende (Inkassator CARLO F. JENSEN).
- 21.** (Silkeborg—Aarhus). „Ikke sjælden som Strejffugl om Vinteren i Aarhus-Skovene, om Sommeren er den derimod mere sjælden, Rede er saaledes ikke fundet (Overassistent TH. KJÆR). — Ynglende 1925 ved Faarvang (C. WITTRUP-JENSEN); 1928 og 29 ved Brabrand (D. O. F. T., 28); Rede ofte set i Egnen omkring Gern (TH. KJÆR).
- 22a** (Ebeltoft). Iagttaget om Sommeren i Aarene 1933, 36 og 42 i Fredskoven ved Femmøller Strand; set udføjne Unger (Bestyrer HANS WONSILD).
- 22b.** (Grenaa). Første Gang iagttaget ved Gerrild $\frac{1}{11}$ 1903 et Stk., i Aug. 1905 nogle Stkr. I Aarene derefter set af og til, og Reder fundet flere Gange. Har nu bredt sig over det meste af Djursland, f. Eks. ved Rugaard, Ryomgaard, Mejlgaard, Sofie-Amaliegaard og Rosenholm. I Emmedsbo Plantage er den nu den hyppigste Mejse (Plantør C. OLSEN). — Ret alm. ynglende i de store Plantagekomplekser mellem Kolind, Feldballe og Tirstrup (Jagtkonsulent BJERG-THOMSEN). — I Plantager ved Fjellerupstrand og Mejlgaard truffet paa forskellige Aarstider (Cand. pharm. STEINBACH).
- 24.** (Horsens). Ses saa godt som hvert Aar i Omegnen, men Rede er ikke fundet (Snedkermester F. V. STRANGE, Horsens). — Ynglende i Sondrup Plantage og ved Hou samt formentlig ved Rude og Saksild Strand (C. WITTRUP-JENSEN). — Ynglende ved Vejlefjord Sanatorium 1912 (V. M. N. F., 64). — Andre Lokalteter Nord for Vejlefjord: Nørreskov, Tirsbæk, Roden, Højgaard, Stovby og Stagsrode Skov (KAJ WESTERSKOV).
- 25.** (Kolding—Vejle). Yngler alm. i Skove og Plantager i Vejleegnen, bl. a. Vinding, Munkebjerg, Grejs, Lerbæk og Engelsholm Skov samt ved Randbøldal, Frederikshaab Plantage, Nebbegaard og Hvidbjerg Plantage (Bagermester H. MEINHARDT; KAJ WESTERSKOV). — Egtved og Fuglsang Skov, Redefund 1931 (Apoteker AXEL HOLM). — Fredericia-Egnen. Alm. hele Aaret, men yngler ikke i stort Antal (Konservator A. KLÜWER, Fredericia); yngler i Hannerup Skov og i Trelde Skov (Konservator O. E. WINDEBALLE, Strib). — Kolding. 1 Stk. skudt $\frac{30}{10}$ 1890 (COLLIN 3die Suppl.). Yngler sikkert ikke i Omegnen af Kolding (Apoteker V. JÜHNE; SIG. SCHJØTZ-PEDERSEN). — Sdr. Stenderup

1) Velvilligst meddelt mig af Hr. TAGE LA COUR, Christiansminde.

- Statsskov. Ikke set i Tiden $\frac{1}{7}$ 41 til $\frac{1}{1}$ 43 (Skovfogedassistent N. H. JENSEN); 2 Stkr. iagttaget $\frac{18}{4}$ 43 (SIG. SCHJØTZ-PEDERSEN).
26. (Varde—Grindsted—Vejen). Endrupholm $\frac{80}{7}$ 1898 et Stk. (V. M. N. F., 1899), Juli 1903 (D. O. F. T., 3), $\frac{11}{5}$ 1906 Rede med store Unger (do., 4). — Ynglelokaliteter: Lunderup Lund ved Varde (P. JESPERSEN); Slavggaard Plantage (KAY WESTERSKOV); Nørholm, Letbæk og Krarup (CARLO F. JENSEN); Krogager (I. GERNAA), samt talrig omkring Grindsted (J. CHR. HARBOE). — Skibelund, Askov vist ynglende ca. 1933 (CHR. LA COUR MADSEN; HALFDAN LANGE). — I Juli-Aug. set i Hovborg, Klelund og Hjortkær Plantager samt (1933) ved Nyby (HALFDAN LANGE).
27. (Nymindegab—Esbjerg—Ribe). Ribe-Egnen. 1896: 1 skudt i Nov., flere havde i nogen Tid opholdt sig der (V. M. N. F., 1897); 1899: 1 skudt i Juni (do., 1900); 1904: ses hvert Aar talrig i Naaletræsplantagerne (F. F., 1905); 1910: flere Stkr. først i Aug. (V. M. N. F., 1911); 1911: ynglede i Klaaby Plantage (F. F., 1911); 1916 i Ribe Plantage (HALFDAN LANGE: „Fugleliv i Ribes Omegn“). Andre Lokaliteter: Tange (1924), Munkesø, Tradsborg Plantage, Varminglund og Sdr. Farup (HALFDAN LANGE). — Truffet i Esbjerg Plantage 1903 (D. O. F. T., 4). — Bordrup Plantage $\frac{27}{7}$ 1908 en Del (V. M. N. F., 1909). — Nymindegab og Blaabjerg Plantager en Del i 1926 (Dr. FINN SALOMONSEN). — Andre Lokaliteter: Varde—Oksbøl, alm. i de fleste Plantager (Konservator LEO NOVVRUP), Breinholts Plantage, Varde (P. JESPERSEN), Hjortlund og muligvis ynglende Ravnsø, Villebøl og Tømmerby (HALFDAN LANGE). — Fanø 1936—38 (Skovfogedassistent N. H. JENSEN).
28. (Middelfart—Assens). Ynglede ved Hindsgavl 1926 (V. M. N. F., 82). — I Orelund Skov ved Sandager Rede med Unger 1941 (Lærer N. NIELSEN, Sandager). — I Staurby Skov mellem Strib og Middelfart ofte fundet Rede i de senere Aar; 1942 ynglede antagelig 6 Par (Konservator O. E. WINDEBALLE, Strib). — Tybrind, sikkert ynglende (Lærer S. B. ANDERSEN¹⁾).
29. (Odense—Bogense). Egebjerggaard (Einsidelsborg): Ynglede første Gang 1926 (D. O. F. T., 20); ligeledes Redefund 1927, og paa samme Lokalitet er Arten set adskillige Aar senere (Skovrider V. HOLSTEIN). — Yngler i Bederslev Dale og formodentlig i andre af Egnens Naaleskove (Konservator ARTHUR CHRISTIANSEN). — Enebærodder ved Odense Fjord forekommer ynglende (Lærer S. B. ANDERSEN). — Langesø. Redefund $\frac{1}{5}$ 43 (5 Æg). Dagen efter blev set en Fugl i en anden Del af samme Skov iflg. Meddelelse fra Isenkræmmer HOLGER CHRISTIANSEN, Odense (Installatør HANS KROG).
30. (Kerteminde). $\frac{8}{11}$ 1943 iagttaget ved Stavreshoved, Hindsholms østligste Hjørne; maaske Strejffugl (Lærer S. B. ANDERSEN).
31. (Nyborg). Et enkelt Eksp. set $\frac{18}{7}$ 33 i Plantage ved Lundeberg (D. O. F. T., 28).

¹⁾ Oplysningerne fra Lærer S. B. ANDERSEN stammer væsentlig fra dennes Artikel: „Træk af Fuglelivet paa den fynske Øgruppe“ i „Fyns Flora og Fauna“, 1943. Yderligere Meddelelser er direkte indsendt fra Forfatteren, men saa sent, at enkelte af disse ikke findes opført paa Kartet Fig. 2.

32. (Faaborg—Svendborg). Set ved Svanninge i Aug. 1924 (A. KOEFOED: „Danmarks Ynglefugle“); sikkert ynglende i Svanninge Bakker (Lærer S. B. ANDERSEN); Redefund 18/5 26 (Kommunelærer C. A. RASMUSSEN). — 1 Stk. iagttaget i Granskov ved Bregninge Kirke, Taasinge, 7/11 43 (Politifuldmægtig ERIK WAAGE).
41. (Skelskør—Sorø). 2 Stkr. 16/11 38 ved Fuglebjerg, hvor Arten ogsaa er set et Par Aar tidligere (D. O. F. T., 33).
- 45b. (Nordsjælland). Ynglende ved Humlebæk 1939 (D. O. F. T., 33).
46. (København—Amager—Saltholm). Hørt 6/2 38 ved Bispebjerg, Kbhvn. (Konsevator ARTHUR CHRISTIANSEN).
49. (Rødning—Løgumkloster). I Midtlandets store Granplantager ikke sjælden 1929, bl. a. Stensbæk Plantage og Lindet Skov (D. O. F. T., 24). — Ynglende Lovrup Plantage 1930 (HALFDAN LANGE).
50. (Vestligste Sønderjylland). Ved Bredebro set 1 Stk. 27/6 34, ved Rejsby 22/6 38 og ynglende ved Brøns (HALFDAN LANGE).
51. (Tønder—Tinglev). Tønder-Eggen, alm. i de fleste Plantager (Konsevator LEO NOVRUP). — Burkal Sogn, Rede fundet i Nolde Plantage og ved Kværnholt (Lærer I. DAMM, Burkal). — Frøslev Plantage. Ynglende 1929 (D. O. F. T., 24); hyppig 1941 og 42 (do., 37).
52. (Sundeved). Aartoft Plantage ret alm. Ynglefugl ca. 1929 (D. F., II). — Kelstrup Plantage enkelte 1930 (Dr. FINN SALOMONSEN). — I Eggen Krusaa—Graasten en af de almindeligste Fugle i Plantagerne 1933 (D. O. F. T., 30). — Bommerlund Plantage, yngler ret almindeligt (Farver O. BEHREND). — I Aartoft og Torp Plantage samt i Bjergskov ved Søgaard ynglende sparsomt (Skovfogedassistent N. H. JENSEN).
53. (Als). Kun truffet 1 Gang, medio Juni 1926, i Sønderskov (D. F., II). — Ruger ikke paa Als, og har kun set ganske enkelte om Vinteren i Gran her (Farver O. BEHREND). — Har aldrig set den paa Als (Konsevator ARTHUR CHRISTIANSEN; Lærer H. SANDKAMM).

Summary in English.

Immigration and Distribution of the Crested Tit, *Parus cristatus* L., in Denmark.

The crested tit immigrated to Denmark as a breeding bird in the last decade of the 19th century and has since distributed over the whole western part of the country.

The immigration has certainly taken place from the south, from the northern parts of Germany, and therefore the birds breeding in Jutland now-a-days undoubtedly belong to the subspecies *Parus cristatus mitratus* Brehm. Whether the birds in a single case found breeding in north-eastern Seeland belong to the nominate form *Parus cristatus cristatus* L. cannot be said with certainty.

The first record of breeding in Denmark was near Silkeborg in the central part of Jutland in the year 1895, and from the beginning of the new century, especially during the last 20-30 years, the crested tit has spread over most parts of Jutland. In figure 1 is given the distribution of the species, the four maps showing localities of birds observed in the decade 1890—99, before 1910, before 1920, and before 1930 respectively. Now-a-days the crested tit is a very common breeding bird in nearly all parts of the Jutland peninsula, and during the last 15 years (since 1926) it has further immigrated to the western and northern parts of Fyn. The present breeding places are shown on the map figure 2.

The most obvious explanation of the immigration and distribution of the crested tit in Denmark is the large plantations of coniferous trees which have grown up during the last 50-60 years, especially in the western and central parts of Jutland.

Hvad er Aarsagen til Sociabiliteten mellem Høgesanger (*Sylvia n. nisoria* (Bechst.)) og Rødrygget Tornskade (*Lanius c. collurio* L.)?

Af C. FRITHJOF CHRISTIANSEN.

Naar Høgesanger og Rødrygget Tornskade bygger deres Reder i Nærheden af hinanden paa deres almindeligste Ynglebiotop, de saakaldte levende Hegn, hvor Tjørn i forskellig Størrelse, Brombærranker og vild Rose danner den overvejende Del af Bevoksningen, er de kun en Del af det lille Samfund af Arter, som der er typiske Ynglefugle.

De øvrige Karakterfugle er Tornsangere, Tornirisk, Gulspurv og Skade. Skaden er den fælles Fjende, da den udgør en vis Fare for de mindre Arters Æg og Unger. I Hegn, hvor Skaden er almindelig Ynglefugl, er det da ogsaa en Regel, at Smaafuglene fortrækker og yngler i andre Hegn paa Lokalteten, hvor de ikke har Skaden til Nabo. Da Skaden ikke jager de mindre Fugle, maa disse instinktmæssigt holde sig paa en passende Afstand.